

ภาวะการผลิตและการค้าพลอยในจังหวัดจันทบุรีและตราด

การประกอบอุตสาหกรรมพลอยในจังหวัดจันทบุรีและตราด ได้กระทำมาเป็นเวลาช้านาน แต่เพิ่งจะมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากพลอยไทยเริ่มเป็นที่รู้จัก และได้รับความนิยมแพร่หลายในตลาดต่างประเทศมากขึ้น ประมาณกันว่าร้อยละ 95 ของพลอยที่ขุดได้ทั้งหมดจะมาจากจังหวัดจันทบุรีและตราด และประมาณร้อยละ 80 ของพลอยที่ได้นี้มาจากจังหวัดตราด ซึ่งเป็นพลอยแดงหรือทับทิมทั้งหมด (โพยม อรรถกานนท์ และ พงศ์ศักดิ์ วิจิต 2526 : 1) จากที่กล่าวมาจังหวัดจันทบุรีและตราดนอกจากจะเป็นแหล่งผลิตพลอยดิบที่สำคัญของประเทศแล้ว จังหวัดจันทบุรียังเป็นศูนย์รวมของช่างเจียรไนที่มีฝีมืออีกด้วย ดังนั้นอุตสาหกรรมพลอยจึงเป็นอาชีพหลักที่ทำรายได้ให้กับจังหวัดทั้งสองนับปีละพันล้านบาท รวมทั้งดึงดูดแรงงานเป็นการช่วยบรรเทาการอพยพเข้าสู่เมืองหลวงด้วย (มูลค่าพลอยของจังหวัดที่ผลิตได้ในแต่ละปีไม่ได้รวมไว้ในตารางผลิตภัณฑ์ประชาชาติ จึงทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดและรายได้ต่อหัวของประชากรในตารางผลิตภัณฑ์ประชาชาติต่ำกว่าความเป็นจริงมาก) ปัจจุบันจังหวัดจันทบุรีและตราดจึงมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการผลิตและการค้าพลอยเบื้องต้น ก่อนที่จะมีการส่งต่อเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะข้อได้เปรียบทางอุตสาหกรรมที่จังหวัดทั้งสองมีเมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งผลิตอื่น ๆ ภายในประเทศ

ข้อได้เปรียบของจังหวัดจันทบุรีและตราด

1) สถานที่ตั้ง

จังหวัดจันทบุรีและตราดอยู่ไม่ห่างไกลจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายที่จะลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก จึงก่อให้เกิดผลเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่อุตสาหกรรม

2) แหล่งวัตถุดิบ

แหล่งพลอยในบริเวณนี้ นับเป็นแหล่งผลิตพลอยที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ และพลอยที่ขุดได้มากที่สุดก็เป็นพลอยทับทิม ซึ่งเป็นพลอยที่มีมูลค่าสูงและกำลังเป็นที่นิยมของตลาด

3) ความดั้งเดิมของธุรกิจด้านการค้าพลอยและเจียรไนพลอย

อาจกล่าวได้ว่าอุตสาหกรรมพลอยมีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมอยู่ในภูมิภาคแถบนี้ โดยจังหวัดตราดจะเป็นแหล่งผลิตพลอยดิบ ส่วนการซื้อขายและการเจียรไนจะมาอยู่ที่จังหวัดจันทบุรี

4) ความได้เปรียบด้านแรงงาน

ในปัจจุบันแม้ว่าอุตสาหกรรมพลอยจะมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี โดยมีการนำเครื่องจักรเข้ามาใช้ในการเจียรไนพลอย แต่ก็ยังไม่สามารถจะนำมาเทียบกับฝีมือแรงงานได้ที่มีความละเอียดและประณีตมากกว่า จังหวัดจันทบุรีนั้นนับเป็นแหล่งริเริ่มด้านการเจียรไนพลอยมาช้านาน มีช่างฝีมือเป็นอันมาก ประมาทการว่ามีผู้ประกอบการอาชีพในการเจียรไนพลอยไม่น้อยกว่า 600 ครอบครัวในจังหวัดจันทบุรี (ศิริโสภาคย์ บุรพาเดชะ และ ชูศักดิ์ อุดมศรี 2532: 107) นอกจากนี้จะมีช่างที่มีฝีมือในการเจียรไนพลอยแล้ว ความรู้ทางด้านการหุงพลอยหรือเผาพลอย ยังเป็นที่เล่าลือกันว่าที่นี้ช่างที่ชำนาญในด้านนี้

5) ความพร้อมของสภาพเศรษฐกิจ

จังหวัดจันทบุรีและตราดเป็นจังหวัดที่มีฐานทางเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคง ประชากรมีรายได้สูง อำนาจซื้อสูง การหมุนเวียนของเงินทุนสูง พ่อค้าและผู้ประกอบการในวงการนี้ค่อนข้างจะมีความพร้อมทางด้านฐานะการเงิน สิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือนเป็นปัจจัยรองรับให้ธุรกิจนี้ดำเนินได้อย่างสะดวกในภูมิภาคแถบนี้

สภาพการณ์อุตสาหกรรมเหมืองพลอยในจังหวัดจันทบุรีและตราด

แหล่งพลอยของจันทบุรี-ตราด มักจะปรากฏอยู่ตามที่ราบและเทือกเขาบริเวณชายแดนประเทศไทยและกัมพูชา พลอยที่ขุดพบมากในจันทบุรี-ตราดจะเป็นแร่ในตระกูลคอรันดัม คือ

ทับทิมและแซปไฟร์ พื้นที่ที่พบพลอยเป็นจำนวนมากจะอยู่ในเขตอำเภอของ จังหวัดจันทบุรี และ อำเภอบ่อไร่ อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด ชั้นกะสะที่ให้พลอยมักจะเป็นชั้นบางและไม่ลึกลักษณะของการประกอบการอุตสาหกรรมเหมืองในดินแดนแถบนี้อยู่ในลักษณะของการเลี้ยงโชค ไม่มีการสำรวจแหล่งแร่ก่อน ทำให้เกิดความเสียหายสูงทางด้านการลงทุน การขุดพลอยในจังหวัด ทั้งสองฝั่งจะมาเกิดขึ้นอย่างหนาแน่นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513-2514 และเริ่มพัฒนาเป็นเหมืองขนาดเล็กมีการใช้เครื่องจักรเข้าช่วยในปี พ.ศ. 2517 ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 ได้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ประกอบการมากขึ้น การประกอบการจึงขยายเป็นเหมืองขนาดกลางและขนาดใหญ่ มีการใช้จิ๊กแยกพลอยออกจากเม็ดกรวด (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กองนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2531: 8-9) กรรมวิธีในการทำเหมืองส่วนใหญ่จะใช้วิธีการเหมืองสูบล้ำ มีการปล่อยน้ำขุ่นข้นที่เกิดจากกรรมวิธีการทำเหมืองลงสู่ทางน้ำธรรมชาติโดยตรง ไม่มีการเก็บกักเพื่อให้เกิดตะกอน และไม่มีการปรับสภาพพื้นที่ผ่านการทำเหมืองแต่อย่างใด

ภาวะการทำเหมืองตกอยู่ในภาวะซบเซาระหว่างปี 2522-2528 ทั้งนี้สาเหตุเนื่องจากพลอยแดงมีราคาตกต่ำ การทำเหมืองเริ่มมีการทะยอยหยุดการดำเนินการเรื่อยมา จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2529 ราคาพลอยแดงซบเซาสูงขึ้น ภาวะการทำเหมืองจึงเริ่มฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้งนับตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2530 (โพนม อรัญชานนท์ และ พงศ์ศักดิ์ วิจิต 2526: 3) ซึ่งเกิดได้จากคำขอประทานบัตรที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (ดูจากตารางที่ 5.1) โดยในปี พ.ศ. 2531 มีจำนวนคำขอประทานบัตรถึง 33 คำขอ และที่ผ่านการพิจารณาจนได้ประทานบัตรมีจำนวนเพียง 6 คำขอ คิดเป็นร้อยละ 18 สาเหตุที่มีจำนวนเหมืองที่ผ่านการพิจารณาเพียงเล็กน้อย อาจเป็นเพราะขั้นตอนการดำเนินงานที่ต้องใช้เวลานาน จนกระทั่งทางเหมืองที่ยื่นคำขอไปต้องขอถอนเรื่องราวการยื่นคำขอ เนื่องจากการทำเหมืองหมดพื้นที่ไปแล้ว

ตารางที่ 5.1 แสดงจำนวนโครงการที่ส่งมาขอประทานบัตรและจำนวนโครงการที่ได้ประทานบัตรจากกรมทรัพยากรธรณี

หน่วย : แปลง

จังหวัด	พ.ศ.	2525	2526	2527	2528	2529	2530	2531	2532
จันทบุรี	ส่งมาพิจารณา	-	21	3	24	-	1	33	8
	ได้ประทานบัตร	-	19	3	-	-	1	6	-

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

จังหวัด	พ.ศ.	2525	2526	2527	2528	2529	2530	2531	2532
ตราด	ส่งมาพิจารณา	4	-	10	-	1	16	3	6
	ได้ประธานบัตร	4	-	3	-	-	2	3	1

ที่มา : กองวิเคราะห์คุณภาพสิ่งแวดล้อม
สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

ก. ภาวะการทำเหมืองพลอยในจังหวัดจันทบุรี

1) แหล่งพลอย

การขุดพลอยในจังหวัดจันทบุรีมีการทำกันมาเป็นเวลานานกว่า 100 ปี และได้ทำกันต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีประวัติว่าการขุดพลอยครั้งแรกกระทำที่เขาลอยแหวน จังหวัดจันทบุรี ประมาณกันว่าทำมาตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2373 ต่อมาในปีพ.ศ. 2418 จึงได้ขยายพื้นที่มายังจังหวัดตราด จำนวนประชากรที่ประกอบอาชีพขุดพลอยในขณะนั้นมีประมาณ 1,250 คน ต่อมาในปีพ.ศ. 2432 จึงเริ่มมีการให้สัมปทานทำเหมืองพลอยเป็นครั้งแรกแก่บริษัทอิตาเลียน ชื่อ "The Anglo-Italian Exploring Association Co." (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กองนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม 2531: 25) พื้นที่แหล่งพลอยในจังหวัดจันทบุรีมีการกระจายตัวอยู่ในเขต 3 อำเภอ ดังนี้คือเขตอำเภอเมือง อำเภอท่าใหม่ และอำเภอขลุง ถ้าจะจำแนกแล้วจะได้ 2 บริเวณใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

1.1) แหล่งพลอยบริเวณวัดตะวันตกของจันทบุรี เป็นแหล่งขุดพลอยดั้งเดิม อยู่ในบริเวณเขตเขาหัว เขาพลอยแหวน อำเภอท่าใหม่ และบริเวณบ้านบางกะจะ อำเภอเมือง การเดินทางไปสู่แหล่งพลอยสามารถกระทำได้โดยสะดวก โดยใช้เส้นทางถนนพระยาธำมรงค์ และถนนสุขุมวิท สาย 3146

- แหล่งพลอยเขาหัว อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจันทบุรี

ห่างออกไปประมาณ 10 กิโลเมตร เขาหัวเป็นเขาที่มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 85 เมตร มีการขุดและทำเหมืองโดยตลอดรอบ ๆ เขาคามบริเวณที่ราบไปจนกระทั่งถึงเนินเขาเฉพาะในบริเวณที่ราบจะทำเหมืองลึกลงไปเป็นระยะประมาณ 6-7 เมตร

- แหล่งพลอยเขาพลอยแหวน อยู่ห่างจันทบุรีไปทางตะวันตกประมาณ 6 กิโลเมตร โดยอยู่ทางตอนใต้เขาหัว เขาพลอยแหวน จะอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 129 เมตร แหล่งพลอยบริเวณเขาพลอยแหวนนี้เป็นแหล่งดั้งเดิมชุกกันมากกว่า 100 ปี

- แหล่งพลอยบางกะจะ เป็นแหล่งพลอยที่อยู่ทางตอนใต้ของเขพลอยแหวน อยู่ห่างจากตัวเมืองจันทบุรีไปทางตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 7.5 กิโลเมตร บริเวณนี้เคยพบพลอยใหญ่ที่เรียกกันว่า "โคตรพลอย" หลายก้อนด้วยกัน ราษฎรในบริเวณนี้จะทำการขุดพลอยตามเนินเขาในระยะลึก 1-2 เมตร ถัดออกมาทางตอนใต้จะเป็นบริเวณท้องนาเขตติดกับที่ลุ่มน้ำซึ่งจะทำการขุดพลอยในระยะที่ลึกมากขึ้นเฉลี่ยประมาณ 2-3 เมตร

แหล่งพลอยบริเวณซีกตะวันตกนี้ภาวะการทำเหมืองได้ซับซ้อนกว่าในอดีต สาเหตุอาจจะเนื่องมาจาก พลอยที่ขุดได้ในบริเวณนี้ส่วนใหญ่ที่พบโดยเฉลี่ยมีขนาดไม่ใหญ่นัก มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-6 มิลลิเมตร และชนิดพลอยที่พบก็มีมูลค่าไม่สูงมาก ดังนั้นการทำเหมืองในบริเวณนี้จึงมักจะไม่คุ้มทุนเมื่อเปรียบเทียบกับการทำสวนผลไม้ ในขณะที่การทำเหมืองในบริเวณนี้แทบทั้งหมดจะเป็นเหมืองขนาดเล็กและเป็นเหมืองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย พื้นที่ที่ใช้ในการทำเหมืองมีประมาณ 400 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.01 ของพื้นที่จังหวัด

1.2) แหล่งพลอยบริเวณตอนกลางจังหวัดจันทบุรี-ตราด (ทางซีกตะวันออกของจังหวัดจันทบุรี) แหล่งพลอยบริเวณตอนกลางนี้ส่วนหนึ่งจะตกอยู่ในเขตอำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งประกอบด้วยแหล่งพลอยบ้านบ่อเวฬุ บ้านสี่เสียด บ้านดกพรม บ้านอ่างเอ็ด บ้านกลาง บ้านหนองปลาไหล บ้านดกขี้ บ้านซากลาว บ้านสะคอ หัวสะพานหิน บ้านแสงแดง เขาน้อย และแสงส้ม อีกส่วนหนึ่งจะอยู่ในเขตอำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด ประกอบด้วยแหล่งพลอยบ้านบ่ออีแรม บ้านนาตามี และบ้านนาง แหล่งพลอยบริเวณนี้จะถูกขนาบด้วยคลองสะคอและคลองเวฬุ บริเวณที่พบพลอยนั้นจะอยู่บริเวณฝั่งตะวันออกของคลองเวฬุเท่านั้น ยังไม่เคยมีผู้พบพลอยในฝั่งตะวันตกเลย เส้นทางคมนาคมจะใช้ถนนสุขุมวิท (จันทบุรี-ตราด) แล้วแยกเข้าเส้นทางหลวงหมายเลข 3277 ไปสู่ตำบลดกพรม แหล่งพลอยบริเวณตอนกลางปัจจุบันนับเป็นแหล่งผลิตพลอยขนาดใหญ่ของ

จังหวัดจันทบุรี การใช้พื้นที่ในการประกอบกิจการเหมืองพลอยค่อนข้างกระจุกตัวอย่างหนาแน่น ปัจจุบันมี 2 บริเวณที่พบว่ามีการทำเหมืองกันอย่างกว้างขวาง คือบริเวณบ้านบ่อเวฬุ และบริเวณบ้านตกพรหม เหมืองที่อยู่ในบริเวณบ้านบ่อเวฬุจะมีลักษณะกระจุกตัวและมีขนาดใหญ่ จากการสำรวจของทรัพยากรธรณีจังหวัดจันทบุรี พบว่ามีผู้ขออนุญาตประทานบัตรจำนวน 19 แปลง โดยเป็นขององค์การบริหารส่วนจังหวัดรวมพื้นที่ประมาณ 3,196 ไร่ โดยแบ่งออกเป็นเหมืองที่มีขนาดพื้นที่ 200 ไร่ขึ้นไป จำนวน 9 แปลง ขนาดพื้นที่ 100-200 ไร่ จำนวน 5 แปลง ที่เหลือมีขนาดต่ำกว่า 100 ไร่ เหมืองทั้งหมดที่กล่าวมานี้ปัจจุบันยังค้างอนุญาตจากกรมป่าไม้อยู่ เนื่องจากอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ การขุดพลอยในบริเวณนี้จะขุดหาพลอยในที่ราบลุ่มข้างคลองหรือตามท้องห้วย โดยใช้หน้าจากแหล่งบริเวณใกล้เคียงในการทำเหมือง เช่น คลองเวฬุ คลองญาติ และห้วยสะพานหิน พื้นที่ที่ใช้ทำเหมืองคิดเป็นร้อยละ 0.08 ของพื้นที่จังหวัด

2) การใช้พื้นที่ในการทำเหมือง

ปัจจุบันพื้นที่ที่ถูกใช้เพื่อการทำเหมืองในจังหวัดจันทบุรีมีประมาณ 7,134 ไร่ เป็นเหมืองพลอยที่ต้องทำตามกฎหมายประมาณ 628 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.80 ของพื้นที่การทำเหมืองโดยอยู่ในเขต ต.ตกพรหม อ.ขลุง เป็นเหมืองพลอยที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้ขอประทานบัตร แล้วให้เอกชนเช่าช่วงต่อ ซึ่งทั้งหมดมีจำนวน 11 แปลง แต่ในขณะนี้เปิดการเพียง 3 แปลงเท่านั้น นอกนั้นหยุดการดำเนินการหมด นอกจากนี้ยังมีคำขอประทานบัตรขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอีก 19 คำขอที่ค้างอนุญาต โดยค้างอนุญาตกรมป่าไม้จำนวน 16 แปลง และกรมทรัพยากรธรณีจำนวน 3 แปลง เหมืองที่ค้างอนุญาตทั้งหมดนี้อยู่ในเขต ต.บ่อเวฬุ อ.ขลุง เป็นเหมืองที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ แต่ปัจจุบันสิ้นสภาพป่าหมดแล้วเนื่องจากมีราษฎรเข้าไปตั้งบ้านเรือนทำมาหากินอยู่เป็นจำนวนมาก และในจำนวนนี้มีเพียง 5 แปลงเท่านั้นที่เป็นเหมืองที่อยู่ในพื้นที่กรรมสิทธิ์ของเอกชน พื้นที่เหมืองที่กำลังขอประทานบัตรนี้มีจำนวน 3,196 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 44.8 ของพื้นที่การทำเหมืองในจังหวัดทั้งหมด

ส่วนเหมืองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในจังหวัดจันทบุรีนั้น จะกระจัดกระจายอยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอท่าใหม่ และอำเภอขลุง โดยมีพื้นที่ประมาณ 5 ไร่ 350 ไร่ และ 2,955 ไร่ ตามลำดับ รวมเป็นพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 3,310 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.40 ของพื้นที่การทำเหมืองทั้งหมด จะเห็นว่าสัดส่วนการใช้พื้นที่ของเหมืองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนี้มีจำนวนสูงมากเมื่อเทียบกับเหมืองที่ชอบด้วยกฎหมายที่มีอยู่ไม่ถึงร้อยละ 10 ของพื้นที่ทำเหมืองทั้งหมด ทั้งนี้ อาจจะเนื่องมาจากขั้นตอนการขออนุญาตประทานบัตรที่ค่อนข้างจะต้องใช้เวลานานโดยผ่านหลายชั้น

ตอนของทางราชการ ประกอบกับการสนับสนุนของกลุ่มอิทธิพลท้องถิ่นที่ให้ราษฎรเข้าไปทำเหมืองได้โดยเสียเพียงค่าสมาชิก และค่าค่าขอลิขสิทธิ์เท่านั้น จากการทำเหมืองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเป็นจำนวนมากนี้เอง กฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการทำเหมืองที่บัญญัติไว้ใน พ.ร.บ. แร่ 2510 จึงไม่ได้ถูกนำมาปฏิบัติ ผลกระทบที่มีต่อสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นจึงแพร่ไปเป็นวงกว้างหากที่ทางราชการจะเข้าไปควบคุมและแก้ไข

๒. ภาวะการทำเหมืองในจังหวัดตราด

1) แหล่งพลอย

จังหวัดตราดนับเป็นแหล่งผลิตพลอยแดงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ มีการประมาณว่าพลอยแดงประมาณร้อยละ 70 มาจากจังหวัดตราด (พงศศักดิ์ วิจิต 2529: 26) พลอยแดงที่ขุดได้จากแหล่งนี้จะมีคววมงามเป็นเลิศ เป็นที่ขอมรับของตลาดต่างประเทศ แหล่งพลอยในจังหวัดตราดนอกจากจะพบพลอยแดงแล้ว ยังพบพลอยแซฟไฟร์ปนอยู่บ้างในบริเวณบางแห่ง เช่น บริเวณบ้านบ่ออีแรม ต.ประสีต อ.เขาสมิง บริเวณนี้จะพบทั้งพลอยแดงและพลอยแซฟไฟร์สีน้ำเงิน สีเขียวรวมอยู่ในแหล่งเดียวกัน แหล่งพลอยในจังหวัดตราดสามารถแบ่งออกได้ 2 บริเวณใหญ่ ๆ คือ ในเขตอำเภอเขาสมิง และอำเภอบ่อไร่

1.1) เหมืองในเขตอำเภอเขาสมิง จะกระทำกันมากในบริเวณบ้านบ่อนาวง บ้านบ่ออีแรม และบ้านนาตามี เป็นหมู่เหมืองที่เคยรุ่งเรืองมากในอดีต การขุดหาพลอยกระทำตามเนินหินบะซอลต์ที่กลายเป็นดินลูกรัง พบพลอยในระยะลึก 1 เมตรจากผิวดิน บางบริเวณลึก 3-4 เมตร (โพยม อภิษยานนท์ และ พงศศักดิ์ วิจิต 2526: 16) หมู่เหมืองบริเวณนี้อยู่ห่างจากจังหวัดตราดประมาณ 43 กิโลเมตร ทางน้ำสาธารณะที่ใช้ในการทำเหมืองจะใช้น้ำจากคลองตะลุง และคลองประสิด การทำเหมืองในบริเวณนี้จะชักน้ำจากคลองทั้งสองมาลงรวมเหมืองเก่าเพื่อใช้ในการทำเหมือง นับตั้งแต่ปี 2525-2532 หมู่เหมืองบริเวณนี้มีเหมืองที่ขึ้นขอประทานบัตรจำนวน 12 แปลง และมีเหมืองที่ได้ประทานบัตรเพียง 3 แปลง ขณะที่เปิดดำเนินการ 2 แปลง คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 560 ไร่

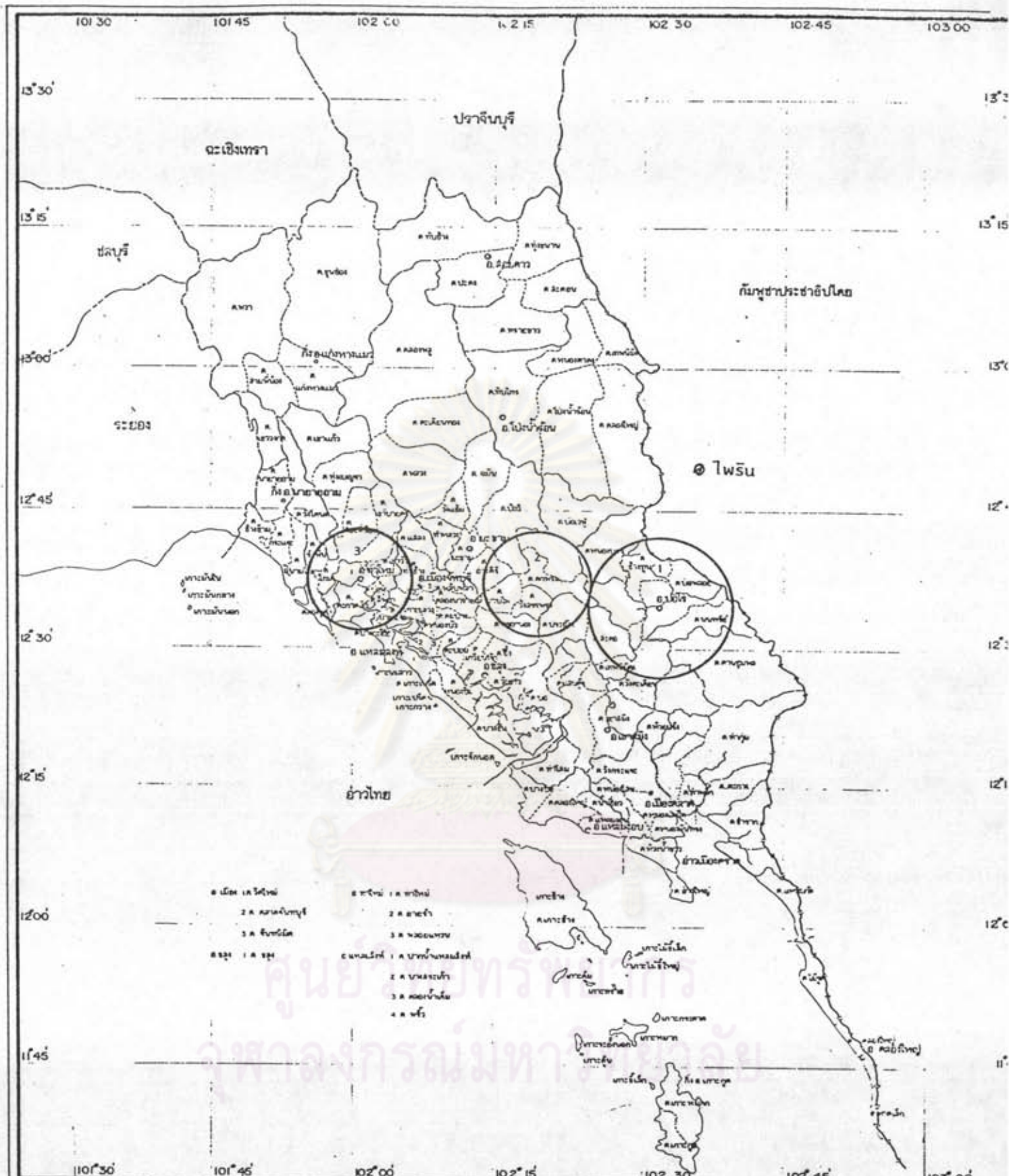
1.2) เหมืองในเขตอำเภอบ่อไร่ แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ หมู่เหมืองกลุ่มหนองบอน และหมู่เหมืองกลุ่มบ่อไร่

- หมู่เหมืองกลุ่มหนองบอน พลอยแดงที่ขุดได้จากหมู่เหมืองนี้ส่วนมากจะมีขนาดใหญ่กว่าพลอยแดงที่ขุดได้จากหมู่เหมืองบ่อไร่ แต่สีของพลอยแดงจะออกอมม่วงไม่สวยเท่ากับพลอยแดงที่ได้จากกลุ่มบ่อไร่ สภาพการทำเหมืองในบริเวณนั้นนับตั้งแต่ปี 2525-2532 มีผู้ยื่นคำขอจำนวน 15 แปลง ได้รับประทานบัตรจำนวน 6 แปลง ขณะนี้เปิดดำเนินการมีจำนวน 3 แปลง คิดเป็นเนื้อที่ 767 ไร่ หมู่เหมืองกลุ่มนี้มีระยะห่างจากจังหวัดตราดประมาณ 58 กิโลเมตร น้ำที่ใช้จัดในการทำเหมืองจะใช้น้ำจากคลองบอน ส่วนใหญ่เหมืองในบริเวณนี้จะใช้วิธีชักน้ำเข้าสู่ขุมเหมืองเก่าแล้วใช้น้ำในการทำเหมือง

- หมู่เหมืองกลุ่มบ่อไร่ สภาพการทำเหมืองตั้งแต่ปี 2525-2532 มีผู้ยื่นขอประทานบัตรจำนวน 13 แปลง ได้ประทานบัตร 4 แปลง ขณะนี้เหลือเหมืองที่เปิดดำเนินการ 2 แปลง คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 127 ไร่ หมู่เหมืองบ่อไร่มีระยะทางอยู่ห่างจากจังหวัดตราดประมาณ 52 กิโลเมตร ทางน้ำสาธารณะที่ใช้ประโยชน์ในบริเวณหมู่เหมืองนี้คือคลองบ่อไร่ ซึ่งไหลจากทิศเหนือลงใต้ผ่านหมู่เหมืองต่าง ๆ การใช้น้ำสูบน้ำขึ้นทำเหมืองจะชักน้ำจากคลองบ่อไร่โดยตรง น้ำที่เหลือใช้จะปล่อยลงสู่คลองบ่อไร่โดยไม่ผ่านลงสู่บ่อกักเก็บ

2) การใช้พื้นที่ในการทำเหมือง

การทำเหมืองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในบริเวณจังหวัดตราดนั้นมีกระทำกันอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกับจังหวัดจันทบุรี แต่ไม่ได้มีการสำรวจจำนวนพื้นที่ ปัจจุบันพื้นที่ในเขต 111.56 ตารางกิโลเมตร ที่ทางการกำหนดให้เป็นพื้นที่ในการทำเหมืองของจังหวัดตราด และพื้นที่ห่างชายแดนไทย-กัมพูชามากกว่า 10 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ได้ผ่านการทำเหมืองมาเกือบหมดแล้ว บางแห่งทำซ้ำที่เดิมถึง 3-4 ครั้ง ส่วนพื้นที่ที่เหลืออยู่ไม่น่าสนใจที่จะลงทุน จึงทำให้มีการบุกรุกเข้าไปทำเหมืองในเขตหวงห้าม ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของกองกำลังป้องกันชายแดนจันทบุรี-ตราด (กปช.จต.) พื้นที่ที่ถูกบุกรุกนี้ล้วนแต่เป็นพื้นที่ซึ่งมีพลอยอยู่หนาแน่น ได้แก่ บ้านเนินตากแดด - เขาปึกกา - เขากำแพง ซึ่งอยู่ในเขตตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ บ้านดาบาด - บ้านหมื่นด่าน - ตำบลบ่อพลอย อำเภอบ่อไร่ บ้านมะม่วง - โป่งซี ตำบลนนทรีย์ อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด เป็นต้น พื้นที่ดังกล่าวถูกบุกรุกเป็นจำนวนมาก ถึงแม้จะมีการตรวจตราจับกุมจาก กปช.จต. มาโดยตลอดก็ตามที่ (นิตินันท์ อึ้งมหิศรานนท์ 2533: 36) ปัจจุบันพื้นที่ที่ถูกใช้เพื่อการทำเหมืองในจังหวัดตราดมีประมาณ 5,700 ไร่ โดยเป็นพื้นที่เหมืองเปิดการที่ถูกต้องตามกฎหมายประมาณ 1,453 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 25.49 ของพื้นที่การทำเหมืองกระจายอยู่ในเขตอำเภอบ่อไร่ และอำเภอเขาสมิง

ศูนย์บริการ
คุณภาพมาตรฐานทาง

การศึกษาผลกระทบของอุตสาหกรรมพลอยที่มีต่อจังหวัดจันทบุรีและตราด		ศึกษานี้จัดทำขึ้น เพื่อ วัตถุประสงค์ ดังนี้
แสดง แหล่งเหมืองพลอยในจังหวัดจันทบุรีและตราด		
สัญลักษณ์		
	1 แหล่งพลอยจังหวัดตราด 2 แหล่งพลอยตอนกลางจันทบุรี - ตราด 3 แหล่งพลอยจังหวัดจันทบุรี	ศึกษานี้จัดทำขึ้น เพื่อ วัตถุประสงค์ ดังนี้

- ● ○ ○	เขตเทศบาล เขตจังหวัด เขตอำเภอ เขตตำบล จังหวัด อำเภอ ตำบล
๕๖ หน้า : 5.1	

การที่แหล่งพลอยภายในประเทศลดน้อยลง แนวโน้มการทำเหมืองจึงเริ่มมุ่งไปทางประเทศกัมพูชา ซึ่งเชื่อมั่นว่ามีความอุดมสมบูรณ์ของพลอยสูง นับตั้งแต่กลางปี 2532 เป็นต้นมา ได้มีคนไทยจำนวนหลายหมื่นคนเดินทางเข้าไปขุดพลอยในประเทศกัมพูชา บริเวณแถบเขาเพชร บ่อล่าง บ่อฝักกาด บ่อไพลิน เป็นต้น ในระยะแรก ๆ การทำเหมืองในบริเวณนี้จะใช้กรรมวิธีแบบง่าย ๆ ต่อมาได้มีการพัฒนาโดยนำอุปกรณ์เล็ก ๆ เข้าไปช่วยในการทำเหมือง คือการฉีดโลหะ จนกระทั่งปัจจุบันมีการประกอบการเข้าลักษณะของการทำเหมืองที่แท้จริง โดยขึ้นส่วนอุปกรณ์ต่าง ๆ จะถูกแยกส่วนและจ้างลูกหาบให้แบกเข้าไปในแดนกัมพูชา แล้วนำไปประกอบใหม่ในบริเวณที่ทำเหมือง ซึ่งค่าใช้จ่ายในการทำเหมืองพลอยในประเทศกัมพูชาที่สูงกว่าการทำเหมืองขนาดที่เท่ากันในจังหวัดตราดประมาณ 10 เท่า (ดูรายละเอียดภาคผนวก) และจากการที่มีการเดินทางเข้าไปขุดพลอยในกัมพูชานี้เอง อาชีพต่อเนื่องที่เกิดขึ้นมาและเป็นที่นิยมเนื่องจากทำรายได้สูง ก็คือ อาชีพลูกหาบ ลูกจ้างในการทำเหมือง และพวกนำสินค้าอุปโภคบริโภคและของใช้จำเป็นเข้าไปขาย

การให้สิทธิในการทำเหมืองพลอย

การทำเหมืองแร่ในระยะเริ่มแรกนั้นกระทำกันแบบไม่ซับซ้อน โดยใช้แรงงานคนและเครื่องมือง่าย ๆ แต่เมื่อระยะเวลาประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาได้มีการพัฒนานำเครื่องจักรกลเข้ามาใช้ ปัญหาต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นอย่างรุนแรง เช่น แหล่งแร่ลดลงอย่างรวดเร็ว ปัญหาสังคมและปัญหาความมั่นคง จนกระทั่งปี 2523 กระทรวงมหาดไทยได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำเหมืองพลอยต่อคณะรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2523 โดยเห็นชอบให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรีและตราด เป็นผู้รับผิดชอบยื่นคำขอประทานบัตรเพื่อการทำเหมืองพลอยในเขตพื้นที่ทั้งสองจังหวัด (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กองวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม 2532: 1)

ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติอีกเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2524 ตามข้อเสนอของสภามันคงแห่งชาติไม่อนุญาตให้ทำเหมืองแร่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติหรือที่ดินกรรมสิทธิ์ของราษฎรในบริเวณที่ออกเขานาเกลือ เขาสามง่าม และเขาเครือหวาย จังหวัดจันทบุรี และในบริเวณพื้นที่อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราดที่ห่างจากชายแดนไทย - กัมพูชา น้อยกว่า 10 กิโลเมตร ยกเว้นพื้นที่ 111.56 ตารางกิโลเมตรที่อนุญาตไว้ (หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ 3-9 กย. 2533: 39) ในปี 2526-2527 พื้นที่เหมืองพลอยเริ่มร่อยหรอลง ประกอบกับราคาพลอยตกต่ำ ฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนยากจนลง จากสภาพการณ์ดังกล่าว คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้จังหวัดตราดประสานกับฝ่ายทหารกองบัญชาการป้องกัน

ชายแดนจันทบุรี-ตราด (กปช.จต.) อนุญาตให้ประชาชนเข้าไปขุดหาพลอยด้วยมือ (ราชอ้อย) ได้นอกเขต 111.56 ตารางกิโลเมตร โดยให้ห่างเขตแดนไทย-กัมพูชาเป็นระยะ 3 กิโลเมตร จากความพยายามของรัฐที่จะเข้าไปควบคุมและแก้ไขปัญหาในเรื่องการทำเหมืองพลอยที่เกิดขึ้น โดยให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องการยื่นขอประทานบัตรนั้น ไม่สามารถที่จะแก้ไข ปัญหาเรื่องการทำเหมืองเถื่อนได้ กลับมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2533 จึงได้มีการยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2523 และมีนโยบายกำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทบุรีรับผิดชอบในการทำเหมืองพลอยในพื้นที่ 2 ประเภท คือ พื้นที่ที่ได้รับอนุญาตประทานบัตรไปแล้ว และพื้นที่ที่ยื่นคำขอไว้จนถึงวันที่ 6 สิงหาคม 2533 ส่วนของจังหวัดตราดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดตราดรับผิดชอบในพื้นที่ 3 ประเภท คือ พื้นที่ 111.56 ตารางกิโลเมตร ที่คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติไว้เดิม พื้นที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้รับอนุญาตประทานบัตรไปแล้ว และพื้นที่ที่ยื่นคำขอประทานบัตรไว้แล้วจนถึงวันที่ 6 สิงหาคม 2533 ส่วนพื้นที่นอกเหนือจากนี้ให้ออกขออนุญาตสำรวจและทำเหมืองพลอยได้โดยตรงจากกรมทรัพยากรธรณี

ภาวะการค้าพลอยดิบ

พลอยดิบที่ขุดขึ้นมาได้นั้นจะมีการคัดขนาด สี และคุณภาพ พลอยที่มีขนาดใหญ่และน้ำงาม จะถูกคัดแยกออกขายเป็นเม็ด ๆ ส่วนที่เหลือที่มีคุณภาพด้อยลงมาจะขายเป็นพลอยหมู่ไป ทั้งนี้จะมีพ่อค้าคนกลางมาซื้อพลอยที่ปากหลุมหรือที่เหมืองเพื่อนำไปขายต่อในตลาดนัดพลอย (Gems markets) หรืออาจนำไปขายที่ตลาดอื่นในจังหวัดจันทบุรีหรือกรุงเทพมหานคร ตลาดนัดพลอยนอกตัวเมืองส่วนมากมักจะอยู่ในบริเวณแหล่งพลอยนั่นเอง และที่สำคัญเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมีอยู่ 3 แห่ง คือ ตลาดนัดพลอยโรงสีมหาพลอย จ.จันทบุรี นับเป็นตลาดพลอยแห่งแรกของจันทบุรี-ตราดอยู่ห่างจาก อ.เมืองจันทบุรีไปทางตะวันตกตามถนนสาย 3146 ประมาณ 8.5 กิโลเมตร ตลาดนัดพลอยหนองบอน อ.บ่อไร่ จ.ตราด และตลาดนัดพลอยหัวทุ่ง อ.บ่อไร่ จ.ตราด ตลาดนัดพลอย 2 แห่งหลังนี้อยู่ไปทางตะวันออก เลี้ยวใต้ตามถนนสุขุมวิท สาย 3 ประมาณ 42 กิโลเมตร ถึงบ้านแสนตุ้งและมีถนนแยกไปสู่หนองบอน และบ่อไร่เป็นระยะทางประมาณ 36 กิโลเมตร ซึ่งตลาดนัดพลอยทั้ง 2 แห่งนี้เกิดขึ้นภายหลังตลาดนัดพลอยแห่งแรก ตลาดนัดพลอยที่อยู่นอกเมืองนี้จะมีการซื้อขายกันทุกวัน ช่วงระยะที่มีการซื้อขายพลอยมากที่สุด คือระหว่างเวลา 8.00-10.00 น. ในบริเวณตลาดนัดพลอยจะมีโต๊ะรับซื้อขายพลอยของพ่อค้าพลอยวางเรียงกันเต็มไปหมด และจะเสียดำเข้าโต๊ะเป็นรายเดือน โดยมีอัตราค่าเช่าประมาณเดือนละ 500 บาท เฉพาะที่ตลาดหัวทุ่ง อ.บ่อไร่ จะมีไม่น้อยกว่า 200 โต๊ะ พ่อค้าพลอยที่มาตั้งโต๊ะซื้อขายพลอยส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าที่มาจากจังหวัดจันทบุรี

ภาพที่ 5.1 ตลาดพลอยเจียรระโน ถนนศรีจันทร์ อ.เมือง จันทบุรี

ภาพที่ 5.2 ตลาดพลอยหัวทุ่ง อ.บ่อไร่ ตราด

ภาวะแรงงานเหมือง

แรงงานที่อพยพเข้ามาทำการขุดพลอยหรือเป็นลูกจ้างในการทำเหมืองพลอย จากการสำรวจพบว่ามีแรงงานที่มาจากทุกภาคของประเทศ รวมทั้งแรงงานที่ลักลอบเข้ามาจากภายนอกประเทศ เช่น พม่า เวียดนาม และเขมร โดยอพยพเข้ามาเป็นลูกจ้างของนายทุน หรือเลี้ยงแสวงโชคเอง แรงงานเหมืองนี้เป็นแรงงานประเภทที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยทักษะ ดังนั้นการพลัดเปลี่ยนถิ่นเรือนของแรงงานเหล่านี้จึงค่อนข้างสูง

สภาพการประกอบอุตสาหกรรมเจียรไนพลอยในจังหวัดจันทบุรีและตราด

ภาวะการประกอบการอุตสาหกรรมเจียรไนพลอยนั้นจะมีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดจันทบุรี ลักษณะของการประกอบการจะเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม มีแรงงานตั้งแต่ 2-50 คน ปัจจุบันสถานประกอบการเจียรไนพลอยในจังหวัดจันทบุรีมีประมาณ 644 แห่ง (ศิริโสภาคย์ บุรพาเดชะ และ ชูศักดิ์ อุดมศรี 2523: 136) กระจายอยู่เกือบทุกอำเภอของจังหวัด โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองนั้นจะมีร้านซื้อขายพลอยและร้านเจียรไนพลอยอยู่เป็นจำนวนมาก (ดูตารางที่ 5.2)

ตารางที่ 5.2 แสดงจำนวนสถานประกอบการที่มีอยู่ในจังหวัดจันทบุรี

อำเภอ	ร้านซื้อขาย	ร้อยละ	รับจ้างเจียรไน	ร้อยละ
	พลอย		พลอย	
เมือง	81	55.10	348	54.03
ท่าใหม่	21	14.28	95	14.75
ขลุง	18	12.24	72	11.18
แหลมสิงห์	15	10.20	81	12.57
มะขาม	12	8.16	48	7.45
โป่งน้ำร้อน	-	-	-	-

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

อำเภอ	ร้านซื้อขาย พลอย	ร้อยละ	รับจ้างเจียรระไน พลอย	ร้อยละ
กิ่งอำเภอฝอยดาว	-	-	-	-
รวม	147	100.00	644	100.00

ที่มา : สำนักงานแรงงาน จังหวัดจันทบุรี

การเกิดภาวะซบเซาในกิจการทำเหมืองพลอยในช่วงปี 2522-2528 เนื่องจากพลอยมีราคาตกต่ำ ได้ส่งผลกระทบต่อเป็นลูกโซ่มาถึงกิจกรรมการเจียรระไนพลอยด้วย ในช่วงนั้นได้เกิดภาวะการขาดแคลนแรงงานเจียรระไน แต่ได้กระเดื่องขึ้นมาในปี 2530 เนื่องจากแรงงานเดินทางไปจัดตั้งโรงงานในครอบครัวตนเองที่จังหวัดเดิมแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเดินทางไปทำการรับจ้างเจียรระไนพลอยและอัญมณีอื่น ๆ ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร จังหวัดลพบุรี เป็นต้น แต่ขณะเดียวกันมีแรงงานหญิงไหลมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามารับจ้างในจังหวัดจันทบุรี ขณะนี้แรงงานที่อยู่ในอุตสาหกรรมเจียรระไนของจังหวัดจันทบุรี ถ้าไม่รวมจำนวนเจ้าของและผู้ประกอบกิจการซื้อขาย แยกได้ดังนี้ (ศิริโสภาคย์ บุรพาเดชะ และ ชุศักดิ์ อุดมศรี 2532: 136) ช่างโกนพลอยจำนวน 1,200 คน ช่างแต่งพลอยจำนวน 4,000 คน ช่างซีกเงาพลอยจำนวน 15,000 คน และช่างคัดพลอยจำนวน 11,000 คน ส่วนภาวะอุตสาหกรรมเจียรระไนพลอยในจังหวัดตราดนั้นแทบจะไม่มี ความสำคัญ ภายในตัวเมืองตราดเองมีร้านซื้อขายพลอยและเจียรระไนพลอยอยู่เพียง 4-5 ร้านเท่านั้น ซึ่งถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับจังหวัดจันทบุรี ส่วนที่มีอยู่ในแหล่งพลอยดิบจะเป็นการรับจ้างเจียรระไนอย่างหยาบ ๆ เพื่อให้เห็นแสงสีเท่านั้น ยังไม่ใช้ความละเอียด ประณีต ดังนั้นช่างที่มีมือทางด้านกรเจียรระไนพลอยส่วนมากจะมีอยู่ในจังหวัดจันทบุรี ส่วนจังหวัดตราดนั้นมีบทบาทเป็นเพียงแหล่งวัตถุดิบของอุตสาหกรรมพลอยเท่านั้น

ภาวะการค้าพลอยร่วง

การทำการซื้อขายพลอยร่วง (พลอยเจียรระไนแล้ว) ส่วนมากจะกระทำกันในจังหวัด

จันทบุรี โดยจะมีพ่อค้าพลอยจากจังหวัดจันทบุรีและจากกรุงเทพมหานครทำการเข้าโต๊ะซื้อขายพลอยในช่วงวันศุกร์-เสาร์-อาทิตย์ ระหว่างเวลา 8.00-12.00 น. โดยมีศูนย์กลางการซื้อขายอยู่บนถนนศรีจันทร์ หรือที่เรียกว่า "ถนนอัญมณี" อยู่ในเขต อ.เมือง เป็นถนนค้าอัญมณีเก่าแก่กว่า 30 ปี อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของตัวเมือง เลียบริมฝั่งแม่น้ำจันทบุรี ถนนยาวประมาณ 300 เมตร สองฟากถนนแต่เดิมเป็นบ้านไม้และคอกแถวสลัดกันไป แต่เมื่อธุรกิจเฟื่องฟูบ้านไม้และคอกแถวเหล่านี้ได้เปลี่ยนสภาพเป็นคอกแถวใหม่ราคาขึ้นล้านบาทโดยมีสัญญาเช่า 15 ปี (เส้นทางอัญมณีสยาม จ.จันทบุรี ไม่ได้ดูบวบอย่างที่คิดหวัง ผู้จัดการปริทรรศน์ 2532 : 62) ร้านค้าที่อยู่บนถนนสายนี้มีประมาณ 40 ร้าน บางร้านแม้ไม่ได้เปิดกิจการซื้อขายเองแต่จะประกอบธุรกิจให้เช่าพื้นที่หน้าบ้านค่าเช่าอัตรา 1,500-3,000 บาท ต่อโต๊ะ 1 ตัว โดยขึ้นอยู่กับขนาดของโต๊ะและทำเลที่ตั้ง ปริมาณและมูลค่าการซื้อขายไม่สามารถประเมินออกมาได้เพราะพลอยเป็นสินค้าที่ไม่มีราคาแน่นอนตายตัว ราคาการซื้อขายมีตั้งแต่กระดละ 50-100,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาด สี ชนิดของพลอย และความพึงพอใจของผู้ซื้อ แต่มีการคาดประมาณว่าในแต่ละสัปดาห์จะมีเงินหมุนเวียนในตลาดแห่งนี้ไม่ต่ำกว่า 3-5 ล้านบาท เป็นที่น่าสังเกตว่าพลอยที่ขุดพบประมาณร้อยละ 70 มาจากบริเวณจังหวัดตราด แต่การซื้อขายส่วนใหญ่หรือการเงินกลับไปแพร่สะพัดที่จังหวัดจันทบุรี ที่ตัวเมืองตราดเองมีร้านซื้อขายพลอยและร้านเจียรไนพลอยอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะพ่อค้าส่วนใหญ่มาจากจังหวัดจันทบุรี ตลาดพลอยสำเร็จรูป และการเจียรไนต่าง ๆ อยู่ที่จันทบุรี จังหวัดตราดจึงเป็นเพียงแหล่งของพลอยดิบที่ยังไม่เจียรไนส่วนหนึ่งเท่านั้น (พงศ์ศักดิ์ วิจิต 2529 : 20)

ดังนั้นอุตสาหกรรมพลอยนับว่าเป็นอาชีพสำคัญที่ทำการรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดจันทบุรี และตราดโดยมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของจังหวัด เพราะถ้าปีใดธุรกิจการผลิตและการค้าพลอยซบเซา จะส่งผลให้ธุรกิจการค้าด้านอื่น ๆ ของจังหวัดซบเซาตามไปด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย